

Slovenská komisia Dejepisnej olympiády

Krajské kolo Dejepisnej olympiády pre SŠ

15. ročník, školský rok 2022/2023

Písomný test pre kategórie A a B

---

1. UNESCO v roku 2013 zaradilo stredomorskú kuchyňu na zoznam svetového dedičstva. Až 21 krajín v okolí stredozemného mora sa podieľa na rozmanitosti stredomorskej kuchyne: Taliansko, Francúzsko, Španielsko, Grécko, Egypt, Turecko, Cyprus, Maroko, Alžírsko, Izrael, Jordánsko, Libanon a i. Spája ich používanie olivového oleja, obilnín, ryže, čerstvého a sušeného ovocia a zeleniny, strukovín, rýb, mliečnych výrobkov (jogurt, syr), mäsa (hydina) a rôznych bylín. Z nápojov je potrebné vyzdvihnúť čaj a víno.

Už starovekí Gréci rozvíjali obchod najmä s olivami, olivovým olejom, vínom a predstavili sa svetu ako veľkí kolonizátori okolitých území. Ukončili tak veľkou kolonizáciou (800 – 550 pred Kr.) obdobie temna. Grécke osídlenie sa rozšírilo takmer po celom Stredomorí a Čiernomorí - kolonizovali Krym, sever Čierneho mora, južné Taliansko, Sicíliu a smerom na západ až po Mesaliu/Marseille.

Obr. 1 – mapa Stredomoria (zdroj: Internet. Dostupné na: <https://adsby.ru/sk/map-of-the-seas-and-oceans-of-the-earth-map-of-the-mediterranean-the-most-interesting-in-blogs.html>.)

V Odpoved'ovom hárku postupujte podľa uvedených pokynov:

A) Určite polohu miest uvedených v ponuke a príslušné písmeno pred lokalitou zaznačte priamo do mapy (stačí určiť historické územie/historický štátny útvar):

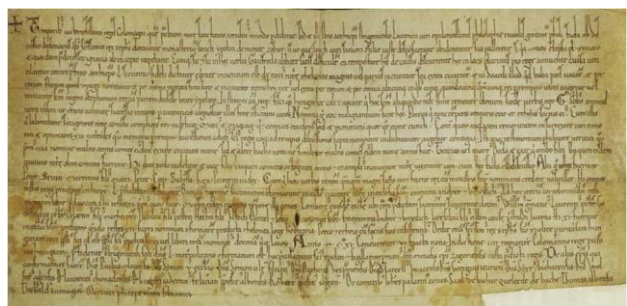
A-Atény; B-Sparta; C-Miléto; D-Cyprus; E-Syrakúzy; F-Messalia/dnes Marseille

B) Vysvetlite, prečo nazývame obdobie pred veľkou gréckou kolonizáciou obdobím temna.

2. Historické pramene sú v rukách historika základným zdrojom poznania. Poskytujú mu dôkazy pri skúmaní minulosti. Našimi hlavnými zdrojmi informácií pred vynálezom kníhtlače sú rukopisy. Väčšinou ich napísali mnísi v kláštorech. Jedným z nich je aj Cividalský evanjeliár zo 6. storočia, ktorý sa nachádza v kláštore v talianskom Cividale del Friuli. Spomínajú sa v ňom aj mená Pribina, Kocel, Rastislav, Svätopluk a i. Dnes vieme, že je len jedným z mnohých prepisov. Jeho mimoriadny historický význam však spočíva v marginálnych zápisoch mien významných návštevníkov spomínaného kláštora. Vznik zápisov mien veľkomoravskej a panónskej proveniencie možno v podstate datovať na počiatok druhej polovice 9. storočia. Zápisy nasvedčujú tomu, že významní návštevníci používali kláštor ako vhodné miesto na odpočinok po dlhých cestách smerujúcich hlavne do Ríma a Benátok.

Obr. 2 - Z Cividalského evanjeliára (zdroj: Internet. Dostupné na: <http://www.hradiska.sk/2017/11/cividsky-evanjeliar-pribina-kocel.html>.)

Obr. 3 - Zoborská listina z r. 1111, najstaršia zachovaná listina v origináli na území Slovenska. Je napísaná na pergamene a takmer nepoškodená (zdroj: BADA, Michal a kol. *Dejepis pre 1. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2021, s. 134.)

Do Odpoved'ového hárku napíšte na príslušné miesto odpovede na uvedené otázky:

- A) Čo sú marginálne zápisy (marginálie)?
- B) Lokalizujte provinciu Panónia (Panónske kniežatstvo). Na území ktorých dnešných štátov ležala?
- C) V ktorom z uvedených miest (Rím, Benátky) v roku 867 obhajoval Konštantín pred tzv. trojjazyčníkmi staroslovienčinu ako rovnocenný liturgický jazyk?
- D) Zoborská listina z roku 1111, ktorú vydal uhorský kráľ Koloman, sa týka sporu o vyberanie mýta a desiatkov medzi zoborským kláštorom a kráľovskými vyberačmi mýta. Napíšte, nad ktorým mestom sa vypína vrch Zobor?

3. V Odpoved'ovom hárku podčiarknite chybné údaje v texte:

Neobmedzená Caesarova moc dráždila viacerých senátorov, prívržencov republiky, preto ho roku 44 pred Kr. zavraždili. Jedným z vodcov sprisahania bol aj Caesarov priateľ Britanicus. Po smrti Caesara sprisahanci predpokladali, že sa obnoví republika. Avšak Caesarovi prívrženci roku 45 pred Kr. založili II. tribunát ľudu, ktorého členmi boli: Lepidus, Pompeius a Octavius, ktorý bol Caesarov synovec a dedič. Octavius navonok zachovával republikánsku formu vlády, ale sústredil vo svojich rukách všetku moc v Ríme. Sám sa vyhlásil za prvého rímskeho cisára. Za vlády Octavia Augusta sa vďaka víťazstvu Ríma nad Markomanmi začalo obdobie jeho nesmierneho rozmachu a rozširovania územia.

4. Do časovej priamky v Odpoved'ovom hárku usporiadajte nižšie uvedené udalosti:

porážka Maďarov pri rieke Lech; zánik Západorímskej ríše; vpád Tatárov na Slovensko; koncil v Kostnici, ktorého súčasťou bol proces s Jánom Husom; príchod byzantskej misie na Veľké Moravu

5. V Odpoved'ovom hárku označte správne tvrdenia:

- a) Centrom a kniežacím sídlom Nitrianskeho kniežatstva sa stalo hradisko vybudované na riečnom ostrove rieky Moravy pri dnešných Mikulčiciach.
- b) Konštantín pred odchodom na veľkomoravskú misiu zostavil slovanské písmo – hlaholiku, a začal prekladať liturgické a biblické texty.
- c) Ondrej I., ktorý sa stal v roku 1000 prvým uhorským kráľom, zmenil administratívne členenie krajiny. Územie rozdelil na župy, resp. kráľovské komitáty, na ktorých čele stáli župani.
- d) Od polovice 13. storočia začali v Uhorsku vďaka Zlatej bule Bela III. z roku 1212 pôsobiť hodnoverné miesta, ktoré predstavovali verejnonotárske inštitúcie.
- e) Prvé privilégia začal pôvodne starším trhovým osadám, vďaka ktorým sa stali výsadnými mestami, udeľovať kráľ Belo IV.
- f) Matúš Čák Trenčiansky, nazývaný „pán Váhu a Tatier“, ovládal na vrchole svojej moci 14 žúp a 60 kamenných hradov.
- g) V rokoch 1525 – 1526 došlo v Banskej Bystrici v dôsledku neudržateľných sociálnych pomerov k povstaniam roľníkov.
- h) Skriptória predstavujú miesta pri väčších kláštoroch, v ktorých sa ručne prepisovali knihy.

6. V druhej polovici 16. storočia začali zemepáni uplatňovať zásadu *cuius regio, eius religio* (čie panstvo, toho náboženstvo). **Vysvetlite, čo táto zásada znamenala v praxi. Odpoveď zapíšte na príslušné miesto do Odpoved'ového hárku.**

7. Tatársky vpád do Uhorska odhalil zraniteľnosť štátu. Okrem toho, že sa začal budovať nový systém obrany krajiny výstavbou kamenných hradov, naliehavým sa stalo aj osídľovanie Tatármi spustošenej krajiny. Na územie Slovenska prichádzali osadníci najmä z nemeckých krajín a so sebou si prinášali aj právne zvyklosti. Pri zakladaní nových sídel sa začalo uplatňovať nemecké alebo inak nazývané zákupné (emfyteutické) právo. **V Odpoved'ovom hárku označte tvrdenia, ktoré ho charakterizujú:**

- a) Forma dedičského nájmu na dlhšiu dobu alebo navždy.
- b) Možnosť usadiť sa so súhlasom zemepána na mieste spustošeného staršieho sídla, resp. dovtedy neosídlenom mieste.

- c) V závislosti od konkrétnych podmienok získali noví osadníci úľavu od platenia všetkých dávok a poplatkov.
- d) Pri príchode obyčajne osadníci zaplatili za možnosť usadiť sa určitý poplatok a lokátor uzavrel so zemepánom dohodu, tzv. škultétsku listinu, ktorá obsahovala presne vymedzené práva a povinnosti nových osadníkov.

8. Propaganda habsburskej monarchie často využívala vzletné slová – „*Ty, šťastné Rakúsko, sa sobáš!*“ Výrok odkazoval na uprednostnenie stratégie sobášnej politiky namiesto vojenských konfliktov so susednými krajinami. Skutočnosť však bola iná. Dejiny habsburskej monarchie sprevádzali dlhé vojny.

V Odpoved'ovom hárku doplňte roky, kedy sa uvedený konflikt odohrával:

- A) Séria protihabsburských stavovských povstaní**
- B) Tzv. Sedemročná vojna s Pruskom**
- C) Napoleonské vojny**

9. Na mape Európy vzniklo v období medzi viedenským a berlínskym kongresom viacero samostatných či zjednotených štátov. **V Odpoved'ovom hárku podčiarknite v ponúkanom zozname tie štáty, ktoré vznikli v tomto období.**

Belgické kráľovstvo, Írska republika, Grécke kráľovstvo, Holandské kráľovstvo, Poľská republika, Pruské kráľovstvo, Rumunské kráľovstvo, Srbské kráľovstvo, Talianske kráľovstvo.

10. Tridsaťročná vojna bola veľkým celoeurópskym vojnovým – mocenským i náboženským – konfliktom.

V Odpoved'ovom hárku na príslušné miesto napíšte:

- A) Kedy trvala Tridsaťročná vojna.**
- B) Vyberte z ponúkaného zoznamu 3 udalosti a osobnosti, ktoré s konfliktom súvisia a podčiarknite ich.**

Vystúpenie Martina Luthera, Johannes Gutenberg, vestfálsky mier, upálenie Girolama Savonarolu vo Florencii, Bartolomejská noc, Tridentský koncil, exil Jána Amosa Komenského, vláda pruského kráľa Fridricha II. Veľkého, protihabsburské stavovské povstanie Gabriela Betlena, zriadenie gubernia v Uhorsku Leopoldom I.

11. V závere stredoveku a počiatkom raného novoveku si myslitelia uvedomovali dôležitosť vzdelania nielen pre jednotlivca, ale pre celú spoločnosť. Preto sa usilovali o zriadenie rôznych typov škôl a vzdelávacích inštitúcií. Uhorské kráľovstvo reagovalo na podobné iniciatívy v zahraničí zriaďovaním vzdelávacích inštitúcií, ktorých absolventi mali povzniesť úroveň v štáte alebo sa angažovať v hospodárstve, alebo v rámci rekatolizácie. Na území dnešného Slovenska vzniklo niekoľko takýchto dobových prestížnych škôl.

Do Odpovedového hárku na príslušné miesto napíšte, kedy vznikli inštitúcie uvedené za písmenami A) – C) a kto bol ich iniciátorom/zriaďovateľom:

A) Academia Istropolitana

B) Univerzita v Trnave

C) Banícka vysoká škola v Banskej Štiavnici

12. Jozef Miloslav Hurban podnikol v roku 1839 ako študent a člen cestovateľského spolku na evanjelickom lýceu cestu do Viedne, na Moravu a do Čiech s cieľom získať cestovaním skúsenosti a kontakty. Vydaním knihy chcel propagovať myšlienku slovanskej vzájomnosti a aktivity slovenských národovcov v českom vlasteneckom prostredí. Hoci mal možnosť cestovať vlakom na práve dokončenej železničnej trati, tvrdil, že *„... cestovanie je vtedy najpríjemnejšie a vtedy napomáha najviac cieľu cesty, keď cestovateľ na vlastné oči vidí ľud zblízka, zastaví sa pri oráčovi, žencovi, nazrie do chalupy, zmieša sa s ľuďmi a porozumie mu.“* Tvrdil, že do Prahy, do vyspelejšieho národného centra Čiech, *„...by mal každý Slováč vycestovať aspoň raz za život, aby pookrial na pamiatkach skvelej minulosti, a nadobudol posily k herkulským prácam života nášho.“*

Už ako študent cítil, že jeho generáciu čaká veľa práce – výkon hodný bájneho Herkula.

V Odpovedovom hárku označte, resp. podčiarknite vždy jednu správnu odpoveď z ponúkaných možností pod bodmi A), B) a C).

Jozef Miloslav Hurban bol po skončení štúdia:

A) členom spolku: Tatran – Tatrín – Detvan

B) redaktorom almanachu: Lipa - Konkordia – Nitra

C) v revolučnom roku 1848 bol:

- vojenský kňaz v jednotkách slovenských dobrovoľníkov
- na neho vydaný zatykač

- kapitánom slovenských dobrovoľníkov

13. Za písmenami A) – F) doplňte v Odpoved'ovom hárku do nižšie uvedeného textu chýbajúce informácie tak, aby bol pravdivý.

Po víťazstve republikánov vo voľbách v roku 1860 sa stal americkým prezidentom A)_____. Jedenásť južných štátov na výsledky volieb zareagovalo vystúpením z B)_____ a založením tzv. C)_____. Vznikol z toho vojenský konflikt známy pod názvom D)_____, v ktorom išlo nielen o zachovanie jednoty štátu, ale tiež o jeho podobu. Počas vojny (r. 1863) vydal prezident vyhlásenie o oslobodení E)_____, ktoré formálne ukončilo neslobodu tejto skupiny obyvateľstva výhradne na území štátov, ktoré neboli v tom čase pod správou federálnej vlády. Vďaka víťazstvu F)_____ došlo k upevneniu centrálnej federálnej moci.

14. Nové teórie o správnej forme štátu a silnej úlohe štátnych inštitúcií rozpracovali hlavne anglickí vzdelanci. **Analyzujte výrok a do Odpoved'ového hárku napíšte meno autora.** (Využite ponuku mien pod textom.)

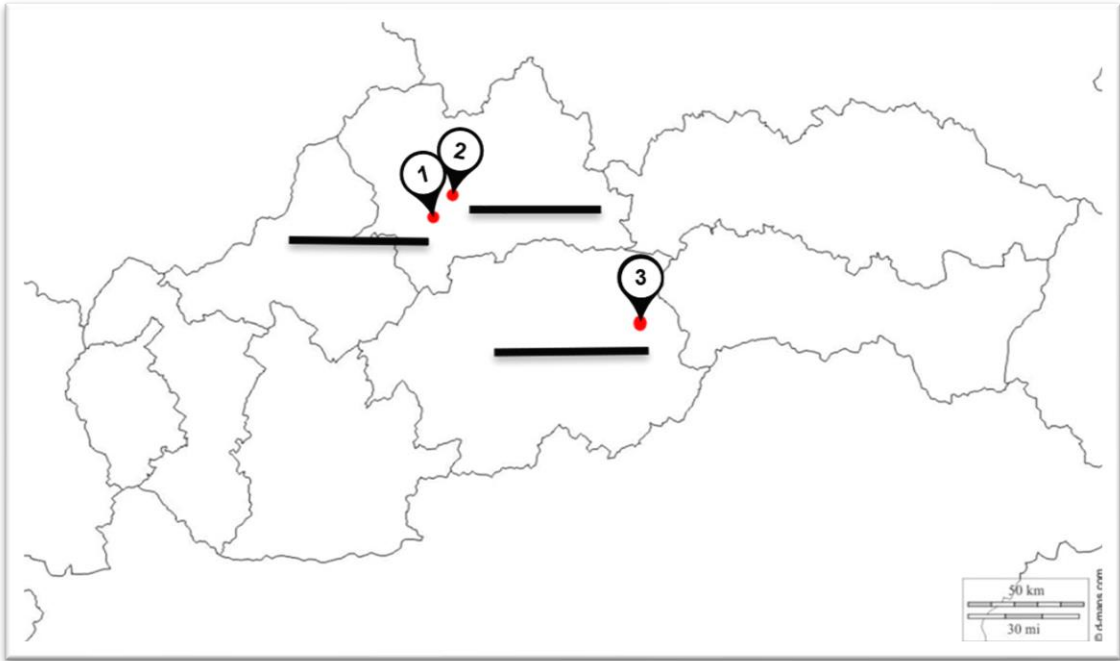
„Ak sa zákonodarca snaží udržiavať ľud v otroctve... je ľud zbavený akejkolvek ďalšej poslušnosti a moc pripadá znovu ľudu.“ Autor výroku sa vyjadroval k formám legálnej politickej moci. Podľa neho je hlavnou úlohou štátu zabezpečiť slobodu a rovnoprávnosť občanov. Ak sa tak nedeje, panovník stráca oprávnenie vládnuť.

ponuka mien: Thomas Hobbes, Francis Bacon, John Locke, Isaac Newton

15. Vznikom Matice slovenskej v roku 1863 sa vytvorili základy dnešných slovenských národných inštitúcií – Slovenského národného múzea, archívu, galérie, knižnice. Vytvorili sa podmienky aj pre vznik slovenských gymnázií.

A) Do mapy v Odpoved'ovom hárku napíšte na príslušné miesto mestá, v ktorých vznikli slovenské matičné (patronátne) gymnáziá.

B) Uvedte, kedy bola Matica slovenská zatvorená.

Obr. 4 – mapa Slovenska (zdroj: Internet. Dostupné na: <https://sk.maps-slovakia.com/slovensko-pr%C3%A1zdne-mapu>.)

16. Ku konkrétnej historickej udalosti/organizácii priradte z ponúkaných možností takú osobnosť, ktorá na nej najviac participovala alebo ju iniciovala. K uvedeným udalostiam/organizáciám pripíšte do Odpoveďového hárku len veľké písmo označujúce konkrétnu osobnosť.

a) Bratislavský mier po bitke pri Slavkove _____	A) Jan Sobieski
b) Ruská revolúcia _____	B) Štefan Moyses
c) Porážka Osmanov pri Viedni _____	C) Karol Sidor
d) Slovenské učené tovarištvo _____	D) Talleyrand
e) Memorandum slovenského národa _____	E) Juraj Fándly
f) Hlinkova garda _____	F) Lev Trockij

17. Do Odpoveďového hárku uveďte, z ktorého dokumentu (manifestu) je nasledujúci text, k akej udalosti sa viaže a kto je jeho autorom?

"Márne urobila Moja vláda posledný pokus, aby pokojnými prostriedkami dosiahla tento cieľ a aby vážnym upozomením Srbsko primala k obráteniu.

Srbsko odmietlo mierne a spravodlivé žiadosti Mojej vlády a odoprelo splnenie tých povinností, ktoré sú prirodzenými a potrebnými základami pokojného spoluzitia

národov a štátov.

Zbrannou mocou teda musím vydobyť pre Moje štáty nevyhnutné záruky vnútornej pokojnosti a stáleho vonkajšieho pokoja.

V tejto vážnej hodine povedomý som celej váhy Môjho rozhodnutia a zodpovednosti pred Všemohúcim.

Všetko som uvážil a rozmyslel.

S pokojným svedomím vstupujem na cestu povinnosti.

Dôverujem v Mojich národoch, ktoré v každej búre verne a spojené shromaždily sa okolo Môjho trónu a vždy stály hotové aj ku najťažším obeťam za česť, veľkosť a moc svojej vlasti.

Dôverujem v hrdinskej sebaobetavou oduševnenosťou naplnenej armáde Rakúsko-Uhorska. A dôverujem vo Všemohúcom, že mojim zbraniam dá víťazstvo."

18. Dve karikatúry pochádzajú z rôznych období, ale majú spoločnú tému. Obidve parodujú politické spojenectvo dvoch veľmocí, ktoré nemalo dlhú životnosť, porušovalo sa a pre obe zainteresované strany malo vážne politické dôsledky.

Do Odpovedového hárku napíšte názvy štátov, ktorých reprezentanti riešia udalosť/situáciu zobrazenú na karikatúrach. Uvedte tiež, aké konkrétne udalosti/situácie zobrazujú karikatúry.

Obr. 5 – karikatúry (zdroj: Obr. 5A - Internet. Dostupné na: <https://www.gettyimages.com.au/detail/news-photo/world-war-ii-caricature-at-the-moment-of-the-germano-soviet-news-photo/152245144>; Obr. 5B – Internet. Dostupné na: <https://www.sutori.com/en/story/cuban-missile-crisis--JmF9CtbAXDuwr9yyKBCenERd>.)

	obrázok A	obrázok B
krajiny/štáty		
udalosť/situácia		

19. Z uvedených tvrdení o osobnostiach vyberte tie pravdivé a označte ich v Odpoved'ovom hárku:

- Mahátma Gándhí, indický reprezentant protikoloniálneho boja, získal obrovskú popularitu presadzovaním nenásilného politického boja.
- Lech Walesa sa v Poľsku koncom 60. rokov (po Pražskej jari v Československu) zaslúžil o rozmach hnutia Solidarita.
- V rámci procesov so slovenskými buržoáznymi nacionalistami bol popravený Vladimír Clementis.
- Imre Nagy, proreformný komunista, podporil vstup vojsk Varšavskej zmluvy na územie Československa.
- M. R. Štefánik sa spolu s Milanom Hodžom angažoval v tzv. belvederskej politike, ktorá vkladala nádej na zmenu v Rakúsko-Uhorsku do následníka trónu Františka Ferdinanda d`Este.
- Britský ekonóm J. M. Keynes odmietol zásady liberálneho kapitalizmu. Tvrdil, že trh ekonomike nezabezpečí rovnováhu, ekonomický rast treba zabezpečovať riadením vzťahov medzi ponukou a dopytom podporovaním spotreby.
- Otázka autonómie Slovenska patrila k najdiskutovanejším v 1. ČSR. Spisovateľ Martin Rázus sa rozhodol vstúpiť do politiky a presadzoval autonómiu.

20. V Odpoved'ovom hárku označte trojice, ktoré obsahujú správny údaj o organizácii/zoskupení, roku jej vzniku a zakladajúcich členoch, resp. osobnostiach:

- Rada Európy – 1949 – Nemecko, Poľsko
- Biela légia – 1949 – Jozef Mikula, Jozef Vicen
- Montánna únia – 1951 – ZSSR, Maďarsko

- d) Charta 77 – 1977 – Jiří Hájek, Václav Havel
- e) Občianske fórum – 1989 – Alexander Dubček, Ivan Fišera
- f) Verejnosť proti násiliu – 1989 – Václav Klaus, Ján Budaj

Autorky: PhDr. Anna Bocková, PhD., PhDr. Daniela Kodajová, PhD., Mgr. Ivana Dendys, PhD.

Recenzentka: Mgr. Daniela Hrnčiarová, PhD.

© Slovenská komisia Dejepisnej olympiády

Vydal: NIVAM – Národný inštitút vzdelávania a mládeže, Bratislava 2023